

Abstract. The article deals with causative locative verbs in modern English from the point of view of their semantic classification. The methodological basis of linguistic analysis is the definitional and component analysis, as well as the methodology for constructing formulas of interpretation. A quantitative analysis of the empirical material was carried out, three groups of causative locative verbs were identified, namely: CLV without additional semantic features; CLV of causation using a tool; CLV of causation by unlawful action. The group of CLV without additional semantic features is more productive among these groups in the English language.

Key words: causality, locality, verb, semantics.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бондарко А. В. Стаття. Из коллективной монографии «Теория функциональной грамматики. Локативность. Бытийность. Посессивность. Обусловленность.» / А. В. Бондарко. — СПб.: Наука, 1996. — 26 с.
2. Кучман І. М. Лінгвістичний і лінгвіальний статус категорії каузативності / І. М. Кучман // Філологічні трактати. — 2012. — Том 4. — №4. — С. 46–55.
3. Волкова А. В. Глагольная каузация как когнитивный способ выражения причинно-следственных связей в чувашских и английских пословицах / А. В. Волкова, О. Я. Карпеева // Вестник чувашского университета. — 2013. — №2. — С. 162–165.
4. Глушук-Олея Г. І. Мовні способи вираження каузативності / Г. І. Глушук-Олея // Studia Linguistica. — 2010. — Вип. 4. — С. 155–156.
5. Залужна О. О. Привативні дієслова в англійській та українській мовах : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.17 / Ольга Олексіївна Залужна. — Донецьк, 2014. — 283 с.
6. Ступак І. В. Критерії виділення похідних каузативних дієслів (на матеріалі німецької та української мов) / І. В. Ступак // Наукові записки. — Вип. 96 (2). — Серія: Філологічні науки (мовознавство). — Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2011. — С. 84–88.
7. Терешина Ю. В. Типология и межкатегориальные связи английских каузативных get-конструкций / Ю. В. Терешина // Вестник Удмуртского университета. — 2007. — № 5(2). — С. 175–186.
8. Фенко М. Я. Семантико-синтаксична категорія причини у функційній парадигмі прислівника / М. Я. Фенко, З. С. Мацюк // Типологія та функції мовних одиниць. — 2014. — № 1. — С. 193–196.
9. Филимонова Н. Г. Основные способы образования каузативов в английском языке [Электронный ресурс] / Н. Г. Филимонова // Современные проблемы науки и образования. — 2014. — № 5. — Режим доступа : <https://www.science-education.ru/ru/article/view?id=14880>
10. Горбунова Л. И. Атрибутивно-локативная языковая модель и ее семантические модификации / Л. И. Горбунова. — Иркутск : Изд-во Иркутский университет, 2005. — 164 с.
11. Горбунова Л. И. Роль локативного компонента в семантической структуре адъективной приставки с пространственным значением / Л. И. Горбунова // Сибирский филологический журнал. — 2010. — № 4. — С. 156–163.
12. Горбунова Л. И. Семантика структуры как метафора локативности / Л. И. Горбунова // Вестник Томского государственного университета. — 2009. — №323. — С. 19–22.
13. Бондаренко В. Н. Отрицание как логико-грамматическая категория / В. Н. Бондаренко. — М.: Наука, 1983. — 212 с.
14. Hornby A. S. Oxford Advanced Learner's Dictionary 8th Edition. — Oxford University Press, 2010. — 1952 p.

УДК 821.161.2

РЕЦЕНЗИЯ ФІЛОСОФСЬКО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ПОГЛЯДІВ В. ДОМОНТОВИЧА В ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОМУ РОМАНІ «ДОКТОР СЕРАФІКУС»

Л. О. Серікова, О. Є. Соловей

Анотація. Стаття присвячена дослідженню філософсько-мистецтвознавчих поглядів В. Домонтовича. Метою дослідження є виявити філософсько-естетичні постулати В. Домонтовича, перенесені у текстуальний вимір інтелектуального роману «Доктор Серафікус», розгляд психологізму як засобу творення художнього світу твору, аналіз моделі художнього буття в контексті інтелектуального дискурсу. Специфіка досліджуваної теми передбачає застосування культурно-історичного, порівняльно-історичного, психологічного, міфологічного методів, що дає можливість виявити та описати особливості творення нового інтелектуального роману.

Ключові слова: екзистенційність, інтелектуальний роман, інтелектуалізм, парадокс, психологізм.

Нова світова проза ХХ століття, як відомо, дуже яскраво втілює культурологічні риси зображуваного часу. Це властиве зокрема і новому українському інтелектуальному роману, що постав у 20-х роках ХХ століття. Важко не звернути увагу на одного з

незвичайних і таємничих митців цієї епохи, творця інтелектуальних романів Віктора Платоновича Петрова (він же В. Домонтович, Віктор Бер). Творчий доробок Віктора Петрова сприймається неоднозначно – від цілковитого захоплення до тотальної критики. У наукових розвідках, критичних статтях іноді наштовхуємося на цілком невмотивовані та застарілі оцінні судження щодо його творів.

На сьогодні є достатня кількість праць, присвячених доробку В. Домонтовича. Проте поза детальним аналізом залишилася основа його творчості – філософсько-мистецтвознавчі погляди. Постає потреба цілісного і ґрунтовного аналізу художньо-філософської авторської манери, загального дослідження інтелектуального дискурсу романістики письменника. Тож маємо на меті дослідити рецепцію філософсько-психологічних поглядів В. Домонтовича в інтелектуальному романі «Доктор Серафікус».

«Доктор Серафікус» – «роман-застереження» за визначенням Ю. Загоруйко, оповідь про «...людину, яка міняє своє оточення, свої моди, але не може змінити своєї сталої біологічної сутності...» [1, с. 18]. Багато дослідників звернули свою увагу на друге інтелектуальне полотно письменника, зокрема Ю. Шерех, В. Агеєва, Ю. Загоруйко, О. Черненко, С. Павличко, О. Куриленко, Н. Мариненко тощо.

На відміну від, наприклад, філософських теорій Винниченка, Домонтович оформлює свої погляди на ґрунті експерименту, несподіваних розв'язок, відкритих кінцівок, ретроспекцій та інверсій. Він, іронізуючи над своїми героями, текстами, часто іронізує і над самим собою. Таким чином, пародіюючи попередників, або ж, використовуючи інтертекстуальні включення він повністю перетворює чуттєвий дискурс роману «Доктор Серафікус» на абсолютно несентиментальний, філософічний, глибоко-психологічний. Відходячи від канонічного інструментарію художнього оформлення тексту, Домонтович повністю віддається неоднозначності, ірреальності, створенню нового типу героя. Письменник цілком повністю знімає протиставлення погано-добре, позитивний-негативний герой, дійсне-ірреальне. Власне це інтригує читача, робить роман по-новому цікавим.

Основною думкою роману «Доктор Серафікус» є констатація і своєрідне авторське застереження, що тотальний розвиток науково-технічного прогресу не стане чинником глобальної еволюції людини. Письменник стверджує, що повна механізація призведе до того, що гармонійна особистість стане не потрібною суспільству.

«Доктор Серафікус» порушує широке коло болючих проблем: становища окремої особистості у новому суспільстві, проблеми стосунків, урбанізації, поглядів на сучасне мистецтво та традиційну мораль, самотності людини, нерозуміння та спустошеності, руйнування ідеалів, втрати зв'язку людини з природою. Фактично у творі показано трагічну деформацію людської свідомості під впливом віянь нового технізованого часу. Людина стає роботом, її рухи стають автоматичними та порожніми.

Події у романі орієнтовно відбуваються у 20-х роках ХХ століття. О. Астаф'єв додає: «після хаосу й безладдя світової й громадянської воєн життя, здавалось, увійшло нарешті в стале річище. Бурхливі хвилі життєвого моря втихомирились, і поверхня простягалась рівна, блискуча, осяяна лагідною тишею сонячних променів НЕПу» [3, с. 76]. Проте ця «тиша» не була, насправді, такою спокійною та безпечною. Ознаки нового тоталітарного суспільства проявлялися дедалі частіше, і Домонтович не міг їх не помічати. Письменник відчував, що жити освіченій, мислячій (часом навіть нестандартно) людині у суспільстві суцільного переслідування й тиску буде дуже важко, а тому й прагнув створити полотно, яке показало б основні проблеми духовності, світогляду та способу життя народу.

Дослідниця Соломія Павличко назвала прозу В. Домонтовича інтелектуальною і додала «інтелектуалізм був домінантою модернізму й художньої культури ХХ століття в цілому. Інтелектуальний роман є, як правило модерним романом зі своїм особливим дискурсом... Література заглиблювалася в ті проблеми, які пробувала вирішити філософська наука, додаючи до цього свій настрій... В українському випадку автори, крім того, просто тікали від дійсності у філософські питання. Філософствування на абстрактні теми наприкінці 20-х виявилось єдиним способом говорити правду» [4, с. 223]. Безперечно,

ми також підтримуємо цю думку. Проте Домонтович все ж не намагався втекти від реальності, адже йому вдалося показати достатньо своєрідний і неформальний погляд на традиційні речі – на кохання, на самореалізацію людини, зв'язок людини і суспільства.

Вважаючи інтелектуалізм однією з провідних рис роману «Доктор Серафікус», варто виділити конкретні аспекти у чому він виявляється. Загалом можна говорити про: філософський підтекст, перевагу думки над формою (текст постає як суперечка, дискусія; є широкі відступи; розлогі промови на філософські теми; монологи), іронічність художнього вираження, скептичність в оцінках, зримість голосу автора, схематизацію почуттів, поглядів, психічних станів, використання прийомів маски і пародії, деміфологізацію міфів, розмивання кордону між світом реальним та уявним, творче переосмислення відомих літературних творів тощо. Риси характеру Серафікуса розглядаються з точки свідомого та позасвідомого. У творі як у закритому середовищі ставляться під сумнів основні закони рацію, питання науки, спеціалізації праці, доцільності набуття тих, чи інших знань. Отже, інтелектуалізм постає як одна з основних рис поетики твору, а також як показник жанрової специфіки роману.

Стосовно питання жанру серед дослідників немає єдиного погляду. Віра Агеєва називає твір «модерним інтелектуальним романом». Ю. Шерех [5, с. 307] знаходить у «Докторі Серафікусі» ознаки анекдоту та яскраві риси повісті-есе. Мар'яна Гірняк розглядала жанрову парадигму багатьох творів в аспекті самоартикуляції автора, а власне «Доктора Серафікуса» зараховувала до групи «екзистенціальних романів».

Загалом маємо зразковий модерний інтелектуальний роман, який ще можна деталізувати визначенням екзистенційно-психологічного. В. Петров-Домонтович під збільшувальним склом подає філософські погляди та чуттєві переживання персонажів. Через екзистенціальний аспект реалізується питання творчості, а саме – діяльність науковця Серафікуса, художника Корвина та актриси Вер. Також цей компонент постає через цілковите відчуження головного героя, через мотиви страху, самотності, нудьги, душевного спустошення і тотальної зневіри, відчуття абсурдності життя тощо.

Важливе місце в художньому інструментарії Домонтовича займають засоби психологізму. Зокрема у «Докторі Серафікусі» використовуються: психологічний портрет (опис головного героя), пейзажі, марення, сни, спогади, невербальні засоби спілкування (жестулювання, міміка), непряме мовлення (щоденникові записи Серафікуса). Через ці аспекти письменник репрезентує психологію героїв, їх думки та внутрішні переживання.

Непряме мовлення, воно ж щоденникові записи, виступає інструментом показу внутрішнього «Я» Комахи. Саме через ці «повідомлення» ми бачимо істинне обличчя героя. Перший такий запис з'являється після знайомства з маленькою дівчинкою Ірцею: «Ірця раціоналістка. На світ дивиться спокійно, врівноважено й тверезо. Вона не заперечуватиме існування водяних, але фантастичними уявленнями вона оперуватиме з цілком тверезою логічною послідовністю» [6, с. 42]. Ця нотатка подає риси не лише зображеної у ній дитини, а і виконує характеротворчу функцію стосовно її автора – доктора Серафікуса. З неї ми можемо зробити висновок, що герой явно відчуває певні комплекси, є замкненим та самотнім.

Далі образ Серафікуса виявляється у листах до Вер. По суті вони також певною мірою нагадують нотатки. Листи постають як спроба героя виразити свої почуття, хоча б на папері. Він пише про те, про що ніколи не наважиться сказати вголос. «...Серафікус записував те, що він сказав би Вер. Записуючи свої уявлені розмови з нею, розмови насамоті з собою, він ховав свої нотатки десь між паперами і ніколи не читав їх Вер і не перечитував сам. Це були безмовні діалоги, де брала участь тільки одна особа, діалоги, що оберталися на монологи, це були письмові монологи Серафікуса себе з собою, ніби з Вер» [6, с. 159].

Пейзаж у романі також набуває психологічного забарвлення. Він перебуває у тісному взаємозв'язку з почуттями, вчинками і певною мірою оформлює психологічний портрет героїв. Діагноз доктору Серафікусу маємо на початку роману: «Мінливо й мляво перебігають світлі струмки по великій круглій фонтанній мушлі. Зміна білявих струмків в абстрактних арабесках тіней розбиває увагу своєю безпредметністю. Перебіг тіней, падіння бризок, плюскіт води символізують для Комахи усталений спочинок на півгодини у скверику, коли

він, напрацювавшись у бібліотеці, повертається додому» [6, с. 19]. Якщо Серафікус постає у зв'язку з «мінливо-м'яким» Києвом, то Вер і Корвин асоціюються з «рожевим мерехтінням Заходу». Далі, коли Вер починає відчувати симпатію до Корвина, рожевий колір постає дедалі частіше і презентує відтінки заміреності, закоханості, щирості і радості.

Також як засіб психологічної характеристики, письменник використовує спогади героїв. Зокрема спогад про Тасю викликає у головного героя шквал емоцій і штовхає його до тотального відчуження та самозаглиблення: «Розмова з Тасею мала для Комахи несподівані наслідки. Його рівновагу порушено й спокій знищено. Його дні, ночі, думки, мрії, бажання, години праці й години спочинку були з того часу отруєні» [6, с. 56].

Надзвичайно важливим елементом роману є прийом сну, який виконує сюжетотворчу функцію. У сні Серафікуса маємо чітке віддзеркалення його несвідомого, зокрема потаємних бажань. Професор живе за алгоритмом, за статичним розкладом. Його життя набуло ознак автоматизованого процесу – без бажань, без сподівань, без емоцій. Він зник бути дрібною безликою деталлю у потужному суспільному механізмі. Його існування – курси, лекції, нотатки, книжки, доповіді і все – нічого більше. І раптом – сон.

Серафікус бачить, що окрім науки, є щось інше, також суттєве: «...несподівано для нього прокинулось незнане досі бажання, бажання – мати дитину! Можливо, воно ніколи б не постало в ньому, коли б не виявилось так ясно й різко в примарах баченого сну. Сон розбуркав те, що досі було притуплене, сховане в глибинах його істоти! Сон підказав бажання перетворивши його уже заздалегідь завершене переживання» [6, с. 35]. Прокинувшись, герой відчуває надзвичайне схвилювання – йому хочеться мати рідну людину, яку можна любити і цінувати. Він бажає мати дитину.

Важливим у цьому епізоді є те, що Серафікус не просто бачить дитину уві сні, а купує її. Згідно з концепцією З. Фрейда «народження» пов'язане з водою, тому зрозуміло, чому Комаха у розмові з Корвиним говорить не просто про бажання мати дитину, а саме народити її. У цьому і полягає увесь парадокс. Серафікус бажає бути не батьком, а саме матір'ю дитини. Така зміна ролей цілком пояснювана. Герой живе у замкненому світі, де немає місця нікому більше, окрім нього, а тим паче жінкам, яких він боїться і відверто уникає. Його мрія повністю суперечить реальності, тому він починає створювати різні наукові праці, які також не стають чимось повнокровним, а перетворюються у примітки. Так перед читачем і формується постать розколотої людини, яка живе дрібницями у стані постійного дискомфорту.

Окрім вище зазначених засобів психологізму, чільне місце займають і непрямі втілення. Міміка, жести, зовнішній вигляд яскраво доповнюють образ Серафікуса у свідомості читачів. Його рухи – «чіткі та скупі», хвилювання та невпевненість в собі завжди виявляються у «відведенні» погляду. На відміну від нього, жести Вер і Корвина дихають впевненістю та легкістю. Ці дріб'язкові деталі набувають важливого сенсу і оформлюють достатньо колоритне протиставлення героїв.

Назва роману та імена героїв також мають велике семантичне навантаження. У творі явним є апелювання автора до функції «згорнутого заголовка», до введення концептуальності. Назва роману «Доктор Серафікус» подає одночасно багато сентенцій – міфологічного, філософського, інтертекстуального плану.

З погляду релігії, міфології Серафікуса можна трактувати як самотнього ангела, аскета, безтілесну особу, невинну дитину тощо. За думкою Віри Агеевої, слово «серафічний» асоціюється зі світлом, прозорістю. Дослідниця стверджує, що назва має релігійний, містичний підтекст, адже релігійні значення світла дуже різноманітні. «Пронизана світлом далека прозорість», «потоки цього прозоро-зеленого саява» асоціюються з богоявленням [...] той, хто переживає такий досвід, зазнає онтологічної мутації: він набуває іншого способу буття, завдяки якому отримує доступ до світу духу». Серафічні небеса пов'язані і зі світлом (етимологічно слово походить від старовірського кореня зі значенням «горіти», «обпалювати»), і з ангельським чином наближених до Бога серафимів, що несуть сакральну істину» [7, с. 168]. Як інтертекстуальний контекст, а власне у ролі можливого джерела, «претексту для Домонтовича», дослідниця згадує роман Бальзака «Серафіта».

Головний герой твору формується ніби з кількох компонентів. Перша іпостась – Василь Хрисанфович Комаха. Він навчався у Київському Університеті Св. Володимира, а далі став професором, викладачем рефлексології. Комаха – достатньо розумний і надмірно працьовитий: кожного дня його «замкнено в усталений розклад незмінно в певні години і хвилини повторених вулиць, блокнотних нотаток, прочитаних лекцій, перегорнених сторінок, списаних аркушів і переглянутих студентських справ» [6, с. 24].

Вже на перших сторінках Домонтович подає його портрет: «це великий, гучноголосий, грузький чоловік із червоним квадратним обличчям і м'язистим широким носом, з масивними кулаками, «що в них легше було уявити молоток коваля чи сокиру м'ясаря, ніж тендітне перо вченого» [6, с. 36]». Єдиною вадою Комахи виступає його надмірна працьовитість та дріб'язковість. Він не виконує ніякої важливої ролі. Він постає у ролі функції. Він – людина-примітка, людина-комаха, жертва механізації. Безперечно, таке ім'я сильно контрастує із зовнішнім виглядом героя. Тут ми маємо не суто нейтральну номінацію, а власне авторську характеристику героя.

Поряд зі звичним, нейтральним іменем функціонують експресивні пародійні. У Комахи маємо 2 додаткові іпостасі – Пупс і Доктор Серафікус. Дядя Пупс – вигадка маленької подружки Ірці. Ім'я виникло, коли Ірця зрозуміла, що її приятель Комаха – «не кошиний тато». У плані змісту це прізвисько можна пояснити, як поєднання невідповідностей, своєрідний парадокс – маленький дядя або доросле немовля. Це ім'я, за висловом Віри Агеєвої, виконує «очуднювальну» (або, за Йогансенем, поновлювальну) функцію [7, с. 164]. Доктор Серафікус – так назвали Комаху його товариші за дивну вдачу, аскетичність, відірваність від світу, через незрозумілість його поглядів. Це ім'я якнайповніше пояснює сутність героя, саме тому Домонтович і використовує його у якості заголовка. Доктор, бо професор-інтелектуал, Серафікус – з англійської «серафічний, ангельський, неземний»; «палючий, спопеляючий»; «змій, змієподібна блискавка»; «дракон, грифон».

Використання кількох імен не є випадковим. Марія Федурко подає детальний аналіз усіх онімів, що використовуються у творі. Зокрема пояснюючи різні іпостасі імені головного героя, дослідниця стверджує: «персонаж внутрішньо диференціюється і одержує характер стереоскопічного зображення. І навпаки: різноіменність видає певну інформацію і про суспільство, і про його розшарування до даного персонажа та ідеї, що стоїть за ним» [8, с. 15].

«Серафічність» професора, його бажання слідувати за ідеєю «заперечного біологізму» цілком репрезентується у ставленні до жінок. У романі маємо 3 представниці жіночої статі – маленька Ірця, сусідка Тася та Вер Ельснер. Найбільшу участь у розкритті психології Серафікуса бере артистка Вер.

Вер Ельснер має безпосередню відношення і до Комахи, а і до Корвина. Обидва герої закохуються, але якщо Серафікус втілює платонічне почуття, то кохання Корвина, сповнене емоцій та пристрастей. Вер – освічена і красива жінка, дочка поміщика, який побував у молоді роки у засланні, що надалі посприяло створенню «авреолу поваги й авторитету» [7, с. 55]. Вона є особистістю нової моралі, модерних поглядів на традиційна речі. Проте спостерігаючи за плином подій довкола, вона швидко розчаровується і в молоді, і в інтелігенції загалом.

Вер так, як і Серафікус, має власний погляд на стосунки між чоловіком та жінкою: ««Кохання – символ нашої нудьги. Слід ретельно уникати, щоб, ховаючись від нудьги в коханні, не обернути самого кохання на нудьгу» [24, с. 104] або ж «Мені дуже до вподоби люди, що не кажуть жінкам про своє кохання. Я сама волю казати про кохання людині, яку я кохаю» [6, с. 89]». Саме на ґрунті переосмислення старої моралі, вона і відчуває схожість з Комахою.

Ірця та Таїсія Павлівна також відіграють важливу роль у формуванні образу професора Комахи. Ірця стає справжнім товаришем для героя. Поряд з нею він завжди балакучий та спокійний. Саме під впливом спілкування з п'ятилітньою дівчинкою, Комаха приходить до думки про дитину. Тому ім'я дівчинки і постає у романі у зменшено-пестливому варіанті. Таїсія Павлівна на початку роману робить спробу «оживити» самотнього і відчуженого сусіда. Вона виявляє прихильність до Комахи, але отримавши категоричну відмову, поступається місцем Вер.

Корвин – абсолютний антипод Серафікуса. Корвин «сухий, чіткий, жилавий, формалістичний і в собі, і в творчості»; «людина різних площин, розірваних перекреслених ліній, взаємно-суперечливих рухів і рис» [6, с. 62]. Він впевнений у собі, сильний та екстравагантний чоловік. У романі лише одного разу ми дізнаємося його справжнє ім'я (звернення приятеля Асмуса). Дослідниця Марія Федурко стосовно значення прізвища стверджує: «Прізвище це, хоч і не так яскраво, та все ж промовисте: лат. *corvus* «ворон» – «спершу когномен в римських іменах, далі чоловіче ім'я латинського походження, також прізвище». Справді, якщо детально заглибитися у внутрішній світ цього героя, ми побачимо щось таке, що нагадує ворона. Зокрема подібність ми можемо відзначити і у зовнішності персонажа: «Художник Корвин, високий і тонкий, подібний на розкриті ножиці, із гострим, як у Гоголя, носом...» [6, с. 30]. Отже, образ Корвина постає як асоціативне переосмислення народно-міфологічних поглядів, це глибокий і символічний персонаж.

Отже, роман В. Домонтовича «Доктор Серафікус» відзначається яскравим інтелектуальним насиченням. У творі виявляємо послідовне відтворення соціологічних, культурологічних та філософських теорій початку ХХ століття. Письменник закликає читача до осмислення інтелектуальних віянь 20-х років, розкриває найбільш актуальні питання суспільства. Глибокий філософський підтекст, використання парадоксу як інструменту інтелектуальної гри, залучення інтертекстуального аспекту, екзистенціальне світобачення, новий погляд на традиційні речі, перевага думки над формою, розлогі промови на філософські теми, іронічність художнього вираження, скептичність в оцінках, зримість голосу автора, схематизація почуттів, розмивання кордонів між світом реальним та уявним – все це дає ґрунтовні підстави розглядати даний твір у контексті світової інтелектуальної прози.

Аннотація. Стаття посвячена дослідженню філософсько-искусствоведческих взглядов В. Домонтовича. Целью исследования является выявить философско-эстетические постулаты В. Домонтовича, перенесенные в текстуальное измерение интеллектуального романа «Доктор Серафимус», рассмотрение психологизма как средства создания художественного мира произведения, анализ модели художественного бытия в контексте интеллектуального дискурса. Специфика исследуемой темы предполагает применение культурно-исторического, сравнительно-исторического, психологического, мифологического методов, что дает возможность выявить и описать особенности создания нового интеллектуального романа.

Ключевые слова: экзистенциальность, интеллектуальный роман, интеллектуализм, парадокс, психологизм.

Abstract. The article is devoted to philosophical and art views of V. Domontovich. The aim of the study is to identify the philosophical and aesthetic postulates V. Domontovich transferred to the textual dimension of the intellectual novel, "Doctor Seraphicus", the consideration of psychology as a means of creating the art world works, the analysis of the model of art being in the context of the intellectual discourse. The specificity of the research topic involves the use of cultural-historical, comparative-historical, psychological, mythological methods that gives you the opportunity to identify and describe the features of creating new intellectual novel.

Keywords: eksistensti, intelligent novel, intellectualism, paradox, psychology.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Загоруйко Ю. Письменник Віктор Петров (В. Домонтович). – К., 1993. – 68 с.
2. Шерех Ю. Шостий у гроні. В. Домонтович в історії української прози / Юрій Шерех. Поза книжками і з книжок. – К.: Час, 1998. – С. 77–114.
3. Астаф'єв О. Символіка, семантика і функція імені в художньому творі / О. Астаф'єв; за ред. д-ра філол. наук, проф. М. П. Ткачука // Наукові записки Тернопільського нац. пед. ун-ту ім. В. Гнатюка. Серія: Літературознавство. – Тернопіль: ТНПУ, 2009. – Вип. 28. – С. 3–30.
4. Павличко С. Теорія літератури. – К.: Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2002. – 679 с.
5. Шевельов Ю. (Юрій Шерех). Я – мене – мені... (і докруги). Спогади. – Т. 1. – 2001. – С. 333.
6. Домонтович В. Вибрані твори. – К.: Книга, 2008. – 382 с.
7. Агеєва В. Поетика парадокса: Інтелектуальна проза Віктора Петрова-Домонтовича. – К.: Факт, 2006. – 432 с.
8. Федурко М. Власне ім'я в романі Віктора Домонтовича «Доктор Серафікус»: функції та різновиди // Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету ім. Івана Франка. Серія «Філологія». – Дрогобич. – 2015. – Вип. 36. – С. 200–212.

ПСИХОЛОГІЯ

УДК 159.9.072.43

ІНДИВІДУАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ШКОЛЯРІВ, ЯКІ ВІДВІДУЮТЬ ПОЗАШКІЛЬНІ ЗАКЛАДИ ОСВІТИ

О. В. Кисловська, К. М. Васюк

Анотація. У даній статі приведені дані дослідження індивідуально-психологічних особливостей школярів, які відвідують позашкільні заклади освіти та не відвідують їх. Здійснений огляд комплексних теоретичних досліджень проблеми особистісної активності школярів та рис, які її обумовлюють.

Ключові слова: індивідуально-психологічні особливості, позашкільні заклади освіти, самооцінка, упевненість у собі.

Актуальність дослідження полягає у тому, що в даний час суспільство вимагає від молодих людей певних якостей, від наявності або відсутності яких залежить успіх усіх їх теперішніх та майбутніх починань, будь то міжособистісні неформальні відносини або офіційні ділові проекти. Найбільш важливими такими якостями на наш погляд є самооцінка і впевненість у собі. Саме від ступеня їх вираженості залежить система мислення, поведінки і спрямованість особистості. Самооцінка і впевненість у собі визначають той рівень домагань, які людина буде прагнути досягти, ті перешкоди, які вона зможе подолати і стати ще сильнішою. Від їх вираженості буде залежати, як людина буде реагувати на невдачі, які відносини зможе побудувати з оточуючими її людьми, який приклад вона подасть своїм дітям.

Особливої актуальності ця тема набуває у підлітковому та юнацькому віці, оскільки це найвідповідальніший і межовий період, після якого молоді люди вступають у доросле життя.

Особливості розвитку соціальних якостей особистості в підлітковому віці викладені в працях А. С. Макаренка, А. В. Мудрика, Д. И. Фельдштейна, Д. Б. Ельконіна, Е. Еріксона та ін. Провідні положення теорії розвитку особистості в діяльності та спілкуванні: К. А. Абульханова-Славська, Г. М. Андрєєва, Г. С. Батищев, Л. С. Виготський, А. Н. Леонтьєв, Б. Ф. Ломов, А. В. Петровський, С. Л. Рубінштейн, В. Д. Шадриков; концептуальні положення про розвиток особистості у додатковій освіті дітей: А. К. Бруднов, В. А. Горський, А. І. Щетинський.

В роботі Б. В. Купріянова розглядається соціальне виховання в установі додаткової освіти дітей. Соціалізацію в установі додаткової освіти досліджували: І. А. Маслова, А. В. Мудрик, А. Т. Паршиков та ін.

Мета даного дослідження: вивчити індивідуально-психологічні відмінності у школярів які відвідують і не відвідують позашкільні освітні установи

Для проведення експериментального дослідження було висунуто гіпотезу, що існують індивідуально-психологічні відмінності у школярів які відвідують і які не відвідують позашкільні освітні установи.

На основі теоретико-методологічного вивчення проблеми індивідуально-психологічних особливостей були підібрані певні методики для вивчення індивідуально-психологічних особливостей школярів що відвідують та не відвідують позашкільні заклади освіти, а саме: Методика багатofакторного дослідження особистості Р. Кеттелла [1], методика Вербальна діагностика самооцінки особистості (Н. П. Фетіскін, В. В. Козлов, Г. М. Мануйлов) [2], Опитувальник самоставлення В. В. Столина, С. Р. Пантілеева, Тест впевненості в собі В. Г. Ромека [3]. Статистичний аналіз проводився за допомогою U-критерію Манна-Уїтні [4].

У дослідженні приймали участь 46 учнів 8 класу загальноосвітньої школи № 12 м. Краматорська. Вік випробуваних – 14–15 років, серед них 20 юнаків та 26 дівчат.